

KÁVÉHÁZI ÉLET

*Wilhelm Drostével,
a Három Holló című lap főszerkesztőjével Szöllösi Adrienne beszélget*

Wilhelm Droste 1953-ban született Westfáliában. Egyetemi tanulmányait Marburgban végezte, ahol germanisztikát, történelmet és szociológiát tanult. 1978-ban költözött Hamburgba. Ugyanitt vezette 1982 és 89 között az Unter den Linden nevű kávéházat. 1989-ben érkezett Magyarországra, s azóta is itt él és tanít az ELTE-n német irodalmat, jelenleg az Eötvös Collegium német műhelyét is vezeti. 1998-ban kérték fel a Café Eckermann vezetésére, amely e néhány év alatt a budapesti társasági élet egyik központjává vált. A kávéház igazi találkozóhelyként működik, helyet adott már számos kiállításnak, irodalmi estnek, felolvasásnak, de itt ül össze szerdánként a Három Holló című irodalmi lap szerkesztősége is Droste vezetésével.

– Miért volt fontos számodra egy olyan lap létrehozása, amely német fordításban közöl magyar irodalmat?

– Régóta élek Magyarországon, éppen ezért volt némi rálátásom a kultúrára, és szerettem volna, ha kifelé is tudok valami újat, érdekeset közvetíteni. Hiszen annyi titok létezik ebben az országban. Amit a „világ” Kertész Imre kapcsán lát a magyar kultúrából, csupán a jéghegy csúcsa. Örülök, hogy fölfedezték, hiszen az érdeklődés növekedtével segíthet a mélyebb rétegek feltárásában. Jómagam húsz éve próbálok beleásni magam. Eleinte abszolút magánügynek tekintettem érdeklődésemet, de az utóbbi néhány évben mégiscsak arra jutottam, hogy érdemes ebből közügyet csinálni. Tizenhárom éve dolgozom az ELTE-n, láttam, mennyi energiát ölnek bele hallgatóim, kollégáim, műfordítók különféle munkáikba, szerettem volna, ha nem csak az asztalfióknak dolgoznak, szerettem volna, hogy ez a rengeteg munka ne vesszen el. A fordítónak mindenképpen jó, ha látja a munkája eredményét.

– Mesélnél egy kicsit arról, miért kapta a lapotok a Három Holló nevet?

– Megbízta, hogy indítsak be egy kávéházat a Goethe Intézet épületében. Borzasztóan örültem a felkérésnek, hiszen pontosan azon a helyen nyílhathott meg a kávézó, ahol annak idején Ady Endre

törzshelye volt. Mindig betért ide, ha Budapesten tartózkodott. Sajnálom, hogy a hely nem válhatott „adysabbá”. Mindent megtettem, amit csak lehetett, hogy jelen legyen az emléke, azért van itt az ajtó mellett néhány dolog, ami rá emlékeztet, így az emléktábla és az Adyt idéző maszk. Születésének százhuszonötödik évfordulójára kiállítást szervezünk Székely Aladár hagyatékából, a Petőfi Irodalmi Múzeum pedig rendelkezésünkre bocsát egy szobrot a kiállítás idejére, amely a kávézó Adyt ábrázolja. Jó lenne persze, ha örökre itt maradhatna a szobor. Ha már a lakásában, ahol kevesebb időt töltött, múzeumot rendeztek be, miért ne lehetne egykori törzshelyén egy kis Ady-emlékhelyet kialakítani?

A kávéház a Goethe Intézet épületében működik, nekem viszont az volt a célom, hogy nyitottak legyünk, bármilyen témájú kiállítást, felolvasó estet befogadjunk, legyen az magyar, német vagy akár norvég. Vonzó, eleven helyet, igazi kávéházat szerettünk volna létrehozni. Itt találkozik a Három Holló szerkesztősége is. Ennek a német–magyar irodalmi műhelynek a létrehozása már azért is fontos volt, hogy az egyetemen alakult műfordító szeminárium kinőhesse kerekeit. Reméltük, hogy így nekik is egyszerűbb lesz bekapcsolódni a munkába. Sokan közülük külföldiek, németek, osztrákok, svájciak, ezért a Három Holló köré tömörülő emberek gyakran cserélődnek. A mai társaság például teljesen más, mint kezdetben, három–négy évvel ezelőtt. Közülük, rajtam kívül, talán még két ember dolgozik azóta is a lapnak. Előfordult, hogy harmincan is voltunk, de olyan is, hogy csak négyen. Ebből kiderül, hogy a Három Holló folyamatosan változik. Talán túlságosan is. Jobban örülnék, ha valamivel stabillabb lenne. Éppen ezért most egy alapítványon dolgozunk, amely kimondottan a kultúrát kívánja támogatni, kapcsolatokat épít ki olyan intézetekkel, mint a Balassi Bálint Intézet, de természetesen felveszi a kapcsolatot a Magyarországon működő német, osztrák, svájci intézetekkel, alapítványokkal is. Talán sikerül Berlinben vagy más városokban is beindítani egy, az Eckermannhoz hasonló kávéházat.

– *Sok izgalmas dolgot megtudtunk arról, hogyan alakult ki a Három Holló mint irodalmi újság és kör. Milyen szempontok alapján választjátok ki a fordítandó szövegeket?*

– Nincsenek merev szempontjaink. Szeretem, ha mások ajánlanak szövegeket, mert valamilyen oknál fogva jónak tartják és úgy vélik, hogy külföldiek érdeklődésére is számot tarthat. Nagyon jól sikerült a Berlinről szóló számunk, melyet Berlin és a magyarok kapcsolatá-

nak szenteltünk. Terveink szerint a következő számunk Nagyváradról fog szólni. Ady kapcsán is. Adynak rengeteg versét lefordították, mégis érdekes módon nem keltett feltűnést külföldön. Vajon mi volt az oka a kedvezőtlen fogadtatásnak? A következő számunk erről szól majd. De nyitottak vagyunk bármilyen ötlettel szemben. Német anyanyelvűiek is dolgoznak a szerkesztőségben, ez sokszor segít a szövegek kiválasztásában. Ők – mondhatni – a „saját bőrükön” tapasztalták meg, mi lehet érdekes a német olvasó számára.

– *A lapotok címe „Három Holló”, németül „Drei Raben”. Elmesélted, hogy azért választottad ezt a nevet, mert a mai Eckermann kávézó helyén egykor a Három Holló nevű vendéglő működött. Miért tartottátok meg egy német nyelvű lap címeként a magyar elnevezést?*

– Különlegességnek szántuk, amire az emberek felfigyelnek külföldön, titoknak, amit meg akarnak ismerni, ajtónak, amin keresztül egy másik, számukra ismeretlen világba léphetnek át.

– *Hány példányban sikerül megjelentetni a lapot?*

– Az első számot kétezer példányban jelentettük meg, aztán, ahogy kevesebb lett a pénzünk, ezeröttszáz példányban. Törekszünk arra, hogy legalább ezerkétszáz példányban megjelenjen a „Holló”. Teszszük ezt azért, mert olyan folyóiratot adunk ki, amely nem évül el, tíz év múlva is olvasható. Az első számból, amely kétezer példányban jelent meg, már csak néhány darab van. Támogatóink közé tartozik a Pro Helvetia nevű svájci alapítvány, az Osztrák Kultúrfórum, valamint a Goethe Intézet. Nagyon jó lenne, ha megbízható támogató struktúrát sikerülne kiépítenünk, mert nem múlhat azon egy kiadvány sorsa, hogy nincs papír és pénz. Örültünk, hogy Balassi Bálint Intézet is segít külföldre juttatni számaink egy részét, olyan külföldi egyetemekre, ahol magyar nyelv és irodalom oktatásával foglalkoznak.

– *Említetted, hogy németek is vannak a szerkesztőbizottságban. Azt hiszem, érdekes lenne hallani, mi az, ami egy német számára érdekes, izgalmas a magyar irodalomban.*

– A válogatás szempontjaira nagyon jó példa az első három számunk, különösen az első, amit a kávéházaknak szenteltünk. Németországban mindenki azt gondolja, hogy Magyarországon nagy a kávéházi élet. Azt hiszem, ez a legszebb hazugság, amit külföldön Magyarországról terjesztenek. Azt gondolják, hogy a magyarok rendkívül társas lények. Ki kellene használni ezt a lehetőséget, és minél több kávéházzal kombinált kulturális központot nyitni a fővárosban.

A válogatást az is befolyásolja, hogy külföldről nézve a magyar irodalom nagyon férfias, és ez, őszintén szólva, a külföldi olvasó számára gyanús. Valahogy nem látszanak a nők. Pedig vannak, és különben is hogyan létezhetne irodalom nők nélkül? Éppen ezért szenteltük második számunkat néhány magyar írónőnek. Mivel a szövegek nagy része valamiképpen emlékiratnak tekinthető, ezért adtuk a „Frauen erinnern” címet ennek a számnak. Harmadik füzetünknek Berlin és a magyar irodalom kapcsolata áll a középpontjában, hiszen a magyar írók jó egyharmada előbb-utóbb megfordul, sőt hosszabb időt is eltölt Berlinben. Nem csupán a mai írónemzedékre gondolok, olyanokra, mint Kertész Imre, Esterházy Péter vagy Nádas Péter. Berlin már száz évvel ezelőtt is vonzó volt a magyar írók számára, Füst Milánt, Karinthy Frigyest és Balázs Bélát is elbűvölte a német főváros. Minden bizonnyal lesz egy bécsi számunk, hiszen Bécs hasonló vonzerőt gyakorolt a magyar írókra, mint Berlin. Rengeteg hasonló tematikájú számot lehetne szerkeszteni, így például Svájc és a magyarok kapcsolatáról, különös tekintettel az 1956 utáni időkre. Hiszen Svájcban élt Kerényi Károly, Szondy Péter. Azt hiszem, egy ilyen téma éppen úgy számot tarthat a magyarok, mint a svájciak érdeklődésére. Szondy Péter nevét, aki kiváló germanista és talán a legjobb elemzéseket írta a 18. századi német irodalomról, kevéssé ismerik Magyarországon. Fontosnak tartanám, hogy Szondy Péter neve, aki egyébként Szondy Lipót fia, bekerüljön a köztudatba. Ezen a példán is jól látható, hogy sok esetben a Három Holló nem csupán a magyar irodalmat közvetíti kifelé, hanem érdekességeket is importál. Így például az Ady-számba belekerül majd három Csinszka-levél, amelyek a fiatal lány rajongásán keresztül talán többet elmesélnek Adyról, mint a fordítások, közelebb hozzák a német olvasóhoz a költő személyiségét.

– *Ha már a magyar irodalom fordításánál tartunk, mit szólna Kertész Imre Nobel-díjához? Meglepetés volt számodra?*

– Azt hiszem, inkább csak Magyarországon volt nagy meglepetés, hiszen Németországban Kertész Imrét már tíz éve az elsők között, Esterházy és Nádas mellett tartják számon. Természetesen nemcsak ez a három író képviseli a magyar irodalmat Németországban, rajtuk kívül még sokan mások, különösen a 99-es Frankfurti Könyvvásár után, amikor rengeteg magyar szerző vált hirtelen ismertté. Talán furcsán hangzik, de még az óriási német könyvpiac sem tud hirtelen ennyi újat befogadni, feldolgozni pedig még kevésbé.

Kertész esetében ez kicsit más, hiszen amiről ír, még mindig fontos kérdésnek számít Németországban, ezért nem is csodálkozom azon, hogy az ő befogadása ilyen egyszerűen ment.

– *Kertész Imrének egy német olvasója azt mondta: „Ön olyan nyelven ír, amelyet értiink.” Mindaz, amit eddig Kertész németországi fogadtatásáról mondtál, alátámasztja ezt a véleményt.*

– Valóban fontos az érthetőség, de legalább olyan fontos az, ahogyan Kertész ír. Módszere a nyelvét és a mondanivalóját is érthetővé teszi. Nem pedagógiai cézzal írja műveit, nem a feldolgozás szükségességéről ír, hiszen egy ilyen borzalmas élményt, mint Auschwitz, lehetetlen feldolgozni. Kertész nem a bűnt állítja középpontba, hanem a tapasztalást. Ő maga azt állítja, hogy a németek feldolgozták már Auschwitzot, a mondat másik fele viszont úgy hangzik, hogy a magyarok még nem – de mint említettem, ez az állítás nem biztos, hogy teljesen igaz, hiszen feldolgozni egy ilyen eseményt szinte lehetetlen. Szembesülni viszont lehet a dolgokkal. Azt hiszem ez az, amit Kertész remekül megfogott, amit irodalmilag hitelesen ábrázolt.

Bizton állíthatom, hogy a németek jobban örültek Kertész Imre sikerének, mint annak előtte Günther Grass Nobel-díjának. Talán provokatív, amit mondok, de Kertész Imrét sokkal inkább a sajátjuknak tekintik, mint Grass. Kertésszel könnyebben tudnak azonosulni. Ő tényyszerűen ír. Grass viszont, s most talán egy kicsit furcsa szót fogok használni, piszkál. Felpiszkálja a kedélyeket. Jó könyveket írt, de az, hogy ilyen mélyen belement a politikába, úgy érzem, ártott későbbi írásainak.

Kertész Nobel-díjáról még csak annyit, hogy Németországban őszinte, és ez nagyon fontos, tényleg őszinte örömmel fogadták.

– *Szerinted mindazon túl, ami eddig szóba került, mi lehetett még az, ami ennyire megragadta olvasóit, mi az, ami Kertész Imre nyelvét számukra még érthetőbbé teszi?*

– Azt hiszem, a legfontosabb az, hogy nem megír egy történetet, hanem egy dologból kiindulva megfogalmaz valamit, amiből az következik, hogy az író soha nem okosabb a hősnél. Ez irodalmilag óriási teljesítmény. Goethe sem volt okosabb Werthernél. Kertésznek aránylag egyszerű eszközökkel sikerült jó könyvet írnia. Magam magyarul olvastam, és azt kell mondanom a nyelvről, hogy sima. Nem véletlenül használom ezt a szót. Ez a nyelvi simaság egy ilyen durva tárgyhoz képest, mint Auschwitz, rendkívüli írói teljesítmény. Kertészt nyelvhasználatnak ez a szintje teszi teljesen autentikussá.